

Dzimumneitrāla valoda

Vispirms būtiski raksturot *LGBT* kultūru un tās paveidus. Akronīms *LGBT* no angļu valodas atšifrējams šādi: lesbietes, geji, biseksuāļi, transpersonas (*Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender*). Šis akronīms veidojies 20. gs. 80. gados, lai izvairītos no jēdziena *homoseksuālis*. Pievienojot iepriekš minētajam akronīmam burtu *Q*, tiek iegūts visaptverošs jēdziens. Kā minēts *LGBTQ Community Center of the Desert* tīmekļvietnē, par šī burta nozīmi līdz šim brīdim nepastāv vienots viedoklis, tomēr norādīts, ka, sākot no 21. gs. sākuma, burts apzīmē angļu valodas vārdu *Questioning* jeb ikvienu personu, kas vēl nav izpratusi savu seksuālo un dzimuma identitāti. Nereti ar burtu *Q* tiek saprasts jēdziens *Queer* ‘kvīrs’, kas ir virsjēdziens – ietver cilvēkus, kas sevi neidentificē ne kā tradicionāli seksuāli orientētus, ne kā heteroseksuālus. Jēdziens ietver visus tos, kas nevēlas tikt iekļauti konkrētā kategorijā. Savukārt *LGBTQ+* akronīmā esošajai plus zīmei ir līdzīga nozīme kā iepriekš minētajam burtam *Q*, kas apzīmē dažādību un neiekļaušanos konkrētos dzimuma un seksualitātes ietvaros.

Visbeidzot šo sarakstu var pabeigt ar akronīmu *LGBTQIA+*, kurā lielais burts *I* apzīmē jēdzienu *interseks*¹, savukārt burts *A* var apzīmēt dažādus jēdzienus, viens no tiem ir *Allies*, bet vairumā gadījumu šajā kontekstā tas tiek atpazīts kā *aseksualitāte*.²

LGBT lingvistikai (*LGBT Linguistics*) ir velkamas paralēles ar sinonīmisku jēdzienu angļu valodā *lavender lexicons*, šis leksikons ietver Geršona Legamana (*Gershon Legman*) 1941. gadā apkopotās valodas vienības. *Lavandas leksikons* ir seksuālo minoritāšu ikdienā lietotā leksika. Par *LGBTQ* sociolektu 1995. gadā rakstījis Viljams Līps (*William Leap*), jo īpaši caur *Lavender Languages and Linguistics Conference* prizmu. Savukārt Anna Livija (*Anna Livia*) un Kira Halla (*Kira Hall*) norādījušas, ka 20. gs. 60. un 70. gadu pētījumos par vīriešu un sieviešu runas atšķirībām minēts, ka vēl joprojām pastāv vieta pētījumiem, kas balstīti uz seksuālo orientāciju, nevis dzimumu (*wikipedia.org*).

---

¹ Interseksualitāte – nepilnīgi attīstītas abu dzimumu pazīmes vienā indivīdā [tezaurs.lv].

² Aseksualitāte – seksualitātes, dzimuma pazīmju trūkums [tezaurs.lv].

Intervija ar *LGBTQ+* pārstāvi

Šajā rakstā izklāstītā intervija ar *LGBTQ+* pārstāvi tika veikta elektroniski ar e-pasta starpniecību. Šīs kopienas pārstāvis nevēlējās atklāt savu vārdu, uzvārdu un lūdza viņu saukt par *Īden*. Jautājumi intervējamajai personai tika nosūtīti 2023. gada 30. martā. Sākotnēji intervija tika veidota no 17 jautājumiem, taču diskusijas gaitā atbildes uz tiem tika papildinātas. Intervija izklāstīta stāstījuma formā, intervējamā rakstītajā tekstā nekas nav mainīts.

Vispirms *Īden* pastāstīja par sevi. *Īden* sevi raksturo kā māksliniecisku un jutīgu, bet drosmīgu dvēseli. Viņš piemin, ka ir *LGBTQ+* kopienas latviešu mākslinieks. *Īden* dzimtā valoda ir latviešu, taču viņš pārzina arī angļu valodu. Viņam ir 16 gadi, un ikdienā viņš nodarbojas ar mākslu un studē Rīgas Mākslas un mediju tehnikumā.

Atbildē uz jautājumu „Kā jūs sevi identificētu?” viņš raksta: „Esmu transseksuāls vīrietis, t4t.” Šo terminu viņš atšifrē šādi: „Trans for trans, kas ir seksualitāte, kurā transpersonas vēlas būt attiecībās tikai ar citām transpersonām”. Vēl tiek piebilsts: „Vairs neidentificējos ar nebināro dzimti, tagad identificējos kā binārs vīrietis. Ar nebināro identitāti dzīvoju gandrīz pusotru gadu, bet vairs nē.”

Par to, kā tas liek viņam justies ikdienas dzīvē un ar kādām problēmām ir nācies saskarties ikdienā, *Īden* raksta: „Ikdienu, it īpaši Latvijā, ir ļoti grūti. To atvieglo atbalstoši cilvēki. Transpersonas visā pasaulē nomoka valoda, tieši tas kā jūs uztver citi. Atšķirībā no angļu valodas, latviešu valoda ir ļoti saistīta ar binārām dzimtēm, ja angļu valodā no tādiem vietniekvārdiem jāvaibstās, tad latviešu valodā tas pats notiek ar visu teikumu. **Valoda tieši visvairāk sāpina mūs.** Neskatoties uz valodu, pastāv konstanta ķermeņa disforija. Būdams vēl tikai pusaudzis, par sevi varu mainīt tikai daļu: matu garumu, apģērba izvēli, kā es par sevi runāju, jo pat tad vārdiem ir dzimte. Ķermeņa disforija vīrišķīgajām transpersonām lielākoties ir attiecībā pret sievišķo ķermeni, kā arī balsi; tās ir divas lietas, kuras tevi nodod uzreiz. Latvijā maz kam rūp kā tu identificējies, kāds tu esi, tā viņi tevi sauc. Tas ir ārkārtīgi kaitīgi. Naids manā ikdienā ir samazinājies, kopš eju uz mākslas tehnikumu, jo tur mēdz pulcēties *LGBTQ+* bērni. Tomēr tas brīdis, kad tev ir jānoliec galva un tomēr jāiet sieviešu tualetē; kad esot jūrā, tu skaties kā visi citi zēni mierīgi peld tikai ar šortiem; kad apkalpotāji restorānā atvainojas par to, ka uzrunāja tevi uz viņš, jo atbildēji, un tev ir sievietes balss. Tas ir smagi. Tas tevi moka, bet mums ir jācieš līdz, labākajā gadījumā, 18 gadiem, kad beidzot var ķerties pie hormonu terapijas, pie legālās vārda maiņas. Daudzi to neiztur, jo ir tik daudz brīžu, kas liek zaudēt cerību. Jūs zināt, kas ar viņiem notiek, un fakts, ka šī sabiedrība domā, ka mūs vajag kaut kādā

veidā salabot, ir, atklāti sakot, kretīniski. Katru dienu mēs dzirdam, ka zaudējam tiesības ātrāk nekā tās iegūstam. Tas liek justies dusmīgam, īgnam, depresīvam, bēdīgam utt. Tas ir konstants negatīvs kamols sirdī.” Respondents norādījis arī uz situācijām, kuras viņš uzskata par problemātiskām, piemēram,

- „ģimene (vairāk pašā sākumā, bet joprojām ik pa brīdim) tieku dēvēts par “problēmu”;
- izsmiešana;
- cis³ vīriešiem patīk “riet virsū”, ka esi mazvērtīgāks, jo neesi “īsts vīrietis”.”

Interesanti, ka pirmā tiek minēta ģimene, nevis sabiedrība, kas, no vienas puses, šķiet saprotami, jo pusaudzis vēl joprojām dzīvo savu vecāku ģimenē, tomēr otra problēmsituācija liek aizdomāties, proti, izsmiešana. Tas norāda uz sabiedrības negatīvo attieksmi pret šādiem cilvēkiem. Interesanti ir tas, ka tiek izceltas sabiedrības dogmas, kuras tiek uzspiestas tik agrā vecumā.

Pēc tam tika jautāts par Īden viedokli par nebināra vietniekvārda *they* ieviešanu angļu valodā. Atbilde skanēja šādi: „Nenoteiksmes vietniekvārdi pastāv kā gramatiski un pārdomāti jēdzieni, vienīgs, kas sabiedrībai ir jādara – jāpieņem tos. Manuprāt, tas ir nepieciešams. Pagātnē identificējos kā nebinārs, un varu teikt, ka šāda vietniekvārda pieņemšana ir nepieciešama.”

Pēc šīs atbildes saņemšanas interesanti bija noskaidrot respondenta izpratni par šajā maģistra darbā apskatīto iekļaujošo valodu un dzimumneitrālo valodu. Uzdotais jautājums bija „Kas, jūsaprāt, ir iekļaujoša valoda, un kas ir dzimumneitrāla valoda?” Respondents norādīja, ka „iekļaujoša valoda ir valoda, kas iekļauj visus; tai ir dzimumneitrālas izvēles.” Respondents piebilda, ka dzimumneitrālas valodas komunikācijā ir iespējams neievērot dzimumu, to nav nepieciešams nosaukt. Tika izcelta arī latviešu valoda, norādot, ka „latviešu valodā pat runājot par sevi sastopamies ar dzimti (pats / pati)”.

Dzimumneitrālas valodas kontekstā Īden latviešu valodu salīdzina ar kontroldarbu: „Man personīgi vietniekvārdi viņi/viņiem patika, bet tos nekad neizmantoja.” Viņš norāda, ka citiem valodas lietotājiem to lietojums šķiet „pārāk vīrišķīgs, un tie vēlas vēl neitrālākus izvēles variantus.”

Uz jautājumu „Vai latviešu valoda ir iekļaujoša valoda?” respondents atbildēja, ka latviešu valoda ļoti minimāli ir iekļaujoša un ka tajā ir grūti būt dzimumneitrālam, piebilstot: „Tas ir iespējams, bet izklausās neierasti, jo valoda ir tieši saistīta ar dzimumu. Vēlētos, lai

---

³ No angļu valodas vārda *cisgender* ‘cispersona’, kas apzīmē personas, kuru dzimumidentitāte sakrīt ar to dzimumu [merriam-webster.com].

sabiedrība, tai skaitā valodnieki, sāk praktizēt, pielietot un veidot neitrālāku latviešu valodu. Tas nāks par labu visiem.”

Par to, kādas problēmas pastāv un kam tieši sabiedrībai un valodniekiem vajadzētu pievērst lielāku uzmanību, Īden izcēla šādas problēmas:

- „pārāk sarežģīti nebinārām personām;
- sabiedrība ignorē dzimumneitrālumu, bieži aizstājot nezināmu personu vietniekvārdus ar “viņš”;
- “jūs” ir pārāk oficiāli, “viņi” dažiem šķiet pārāk vīrišķīgi.”

Kopumā respondents 21. gadsimta latviešu valodu raksturoja kā „sarežģītu, mazattīstītu un tradicionālu”.

Uz jautājumu „Vai esat saskaries ar problēmām, kas norāda uz to, ka latviešu valodā būtu nepieciešams dzimumneitrāls vietniekvārds? Kādās situācijās?” respondents atbildēja, ka no nebināru paziņu un draugu loka ir dzirdējis, ka viņi vēlētos attīstīt vietniekvārdu izvēli latviešu valodā, jo viņiem tā šķiet nepilnīga. Viņš piebilda, ka pats tam piekrīt, un uzskata, ka dzimumneitrāla valoda kopumā atvieglotu transpersonu dzīvi.

Kā vienu no problēmas risinājumiem Īden minēja valodas attīstīšanu, lietojot neitralitāti valodā. Viņš uzsver: „Domāju, ka ir iespējams ieviest jaunu vai jaunus dzimumneitrālus vietniekvārdus, tomēr nebināras identitātes ir daudz, dažādas un oriģinālas; iespējams, ne visiem sanāks izdabāt. Neiespējami ir visu iespiest kastē. Manuprāt varētu pietikt ar viņi/viņiem, bet jāņem vērā arī mērķgrupas viedoklis.”

Kā minēts iepriekš, latviešu valodā ir divas dzimtes, un nekatrā dzimte, lai gan kādreiz pastāvējusi, mūsdienā latviešu valodā zudusi. Līdz ar to radās jautājums, kā nepieciešamības gadījumā viņš mēģina izteikties dzimumneitrāli. Saņemtā atbilde ir šāda: „Izmantoju vietniekvārdus: jūs, viņi, nosaucu vārdā, ja zināms, tomēr tas dažus var aizskart. Pastāv nepieciešamība izmantot gan rakstiski, gan mutvārdos. Dzimumneitrālas valodas vajadzība nav ierobežota. Tai nevajadzētu pastāvēt tikai uz papīra, to nepieciešams praktizēt dzīvē.”

Par to, kā viņš ieteiktu atveidot dzimumneitrālus vietniekvārdus no svešvalodām latviešu valodā, Īden atbildēja, ka iepriekš ir dzirdējis par vietniekvārda *viš* lietojumu. Viņš arī piebilda, ka „tas jau ir solis uz labāku nākotni. Pašlaik, labāk jautāji personīgi, kā šī persona vēlas tikt nosaukta. Joprojām uztveru to kā nepieciešamību. Tas ir iespējams, tie ir tikai vārdi. Jāizdomā tikai piemērots risinājums.”

Uz jautājumu, kāpēc tas ir svarīgi, intervējamā persona atbildēja: „Tas ir svarīgi iekļaujošākas valodas un sabiedrības veidošanai, kā arī transpersonu atbalstam.”

Uz jautājumu, vai viņš uzskata, ka sabiedrība pietiekami pievēršas iekļaujošas valodas tematam, atbilde bija noliedzoša, un tika piebilsts, ka sarunas ar transpersonām ir ļoti reta parādība, tās vajadzētu veidot vairāk un biežāk. Vēl viņa teiktajā izskanēja minējums, ka „šīs varētu arī būt iemesls, kādēļ sabiedrība nav saprotoša, izturas aizskaroši pret šādiem cilvēkiem, un dažkārt pat kļūst agresīvi. Mūsu sabiedrība ir ārkārtīgi tradicionāla.”

Intervijas gaitā izskanēja viedoklis par sabiedrības nosodošo un dažkārt pat agresīvo attieksmi pret *LGBTQ+* kopienas cilvēkiem. Tika piedāvāts veidot dialogu ar šīs kopienas pārstāvjiem, tādējādi sniedzot sabiedrībai dziļāku priekšstatu par to, kas šī kopiena ir un kāpēc ir tik svarīga dzimumneitrāla un iekļaujoša attieksme pret tiem.

Kaut gan ar Īden neizdevās satīties klātienē, viņš bija ļoti pateicīgs par iespēju izteikt savu viedokli, un vēlreiz uzsvēra, cik svarīgi, runājot par šādām tēmām, ir uzdot jautājumus un ieklausīties mērķauditorijas viedoklī.

Vēl viena būtiska mērķauditorijas daļa ir tulkotāji un tulki, tāpēc tālāk tiks noskaidrots viņu viedoklis par iekļaujošu valodu, kā arī tiks noskaidrotas problēmsituācijas, ar kurām nākas saskarties, tulkojot dzimumneitrāli.

Aptaujas rezultāti

Maģistra darba ietvaros tika izveidota aptauja profesionāliem tulkotājiem un tulkiem un tulkošanas nozares un citiem valodniecības studentiem. Tā tika sagatavota un izplatīta aizpildīšanai 15.03.2023., un uz tās jautājumiem varēja atbildēt līdz 01.05.2023. Šajā laikposmā to aizpildīja 146 respondenti.

Aptauja veidota latviešu valodā, un tajā ir 13 jautājumi, septiņi no tiem ir atvērta tipa jautājumi, bet sešiem tika piedāvāti atbilžu varianti. Visi respondenti ir anonīmi. Jautājumi tika veidoti, izmantojot iepriekš aprakstītos iekļaujošas valodas raksturošanas aspektus. Piemēram, jautājumā par iespējamo dzimumneitrāla vietniekvārda ieviešanu latviešu valodā atbilžu varianti tika izvēlēti no iepriekš uzskaitītajiem valodas lietotāju piedāvājumiem (vietniekvārds *viš*, nelokāmās galotnes *-o* lietojums vai galotne *-s* abās dzimtēs). Tika piedāvāts arī atbilžu variants *cits*, ja respondents to izvēlējās, nākamajā jautājumā vajadzēja pamatot savu izvēli. Aptauja tika veidota platformā *freeonlinesurveys.com*⁴, kurā tika iespējota funkcija izlaist kādu

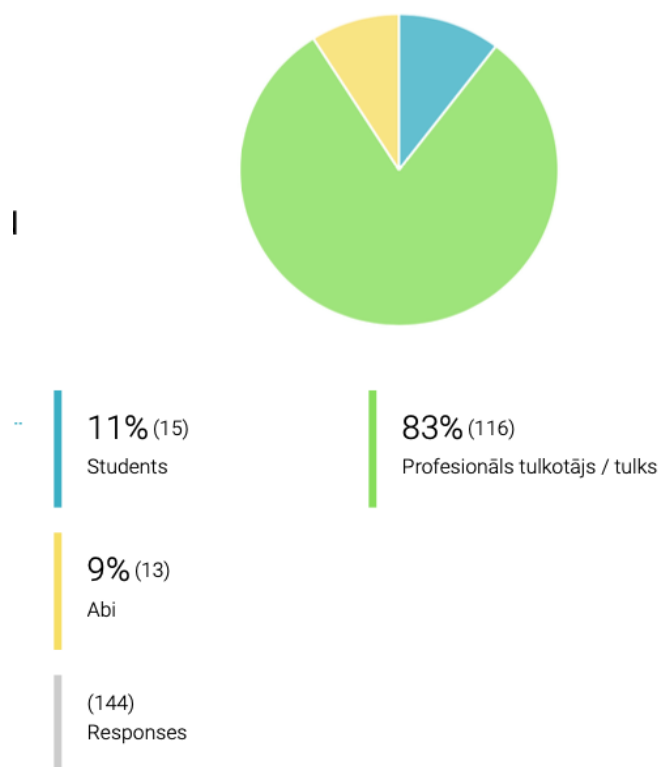
---

⁴ Rezultāti apskatāmi tīmekļvietnē: <https://freeonlinesurveys.com/r/pT58CyWO>

jautājumu, tādējādi kopējais respondentu skaits ir 146, tomēr atbilžu skaits uz dažādiem jautājumiem atšķiras.

Aptaujas sākumā respondentiem tika uzdots jautājums „Kāds ir jūsu statuss?” Tika piedāvāti šādi atbilžu varianti: *students*; *profesionāls tulkotājs/tulks*, *abi*. Šī jautājuma mērķis bija noskaidrot, vai atšķiras tulkošanas studentu, proti, Latvijas Universitātes Profesionālās maģistra studiju programmā „Rakstiskā tulkošana” studējošo 2. un 4. kursa studentu, kā arī citu valodniecības studentu un profesionālu tulkotāju un tulku atbildes, piemēram, vai students un profesionāls tulkotājs vai tulks atšķirīgi izprot jēdzienus *iekļaujoša valoda* un *dzimumneitrāla valoda*. Atbilžu apkopojums ir redzams 1. attēlā.

1 Kāds ir jūsu statuss?

1. att. Respondentu statuss, % (freeonlinesurveys.com)

Kopējais atbilžu skaits uz šo jautājumu ir 144. No tiem atbilžu variantu *students* izvēlējās 15 respondenti; *profesionāls tulkotājs / tulks* – 116; *abi* – 13. Kā redzams 1. attēlā, lielākā daļa, 83 % jeb 116 respondentu, ir profesionāli tulkotāji / tulki. Līdzīgs skaits ir studentu (11 % jeb 15) un tādu, kas norādīja atbilžu variantu *abi* (9 % jeb 13). Pārsteidzošs ir studentu un to respondentu, kas gan studē, gan profesionāli tulko, neliels skaits, jo aptauja tika izsūtīta ne

tikai tulkiem un tulkotājiem, bet arī, kā minēts iepriekš, Latvijas Universitātes tulkošanas programmas studentiem un citiem valodniecības studentiem.

Tālāk respondentiem tika uzdots jautājums „Norādiet, kādos valodu pāros ikdienā tulkojat.” Uz šo jautājumu atbildēja 136 respondenti. Respondentu, kas tulko tikai valodu pāri angļu-latviešu, kopskaits ir 48. Viens no respondentiem neprecizēja atbildi un norādīja: „Tādos kā dabā ir paredzēts.” Tādi, kas ikdienā tulko no angļu valodas vai angļu valodā un atbildē ierakstīja vismaz vēl vienu citu tulkojamo valodu, bija 64 respondenti. Tādi, kuri tulko no angļu valodas vai angļu valodā un pievieno klāt vismaz vēl vienu citu valodu, ir 64 respondenti. Tādi, kas netulko angļu valodā, bet ir minējuši kādas citas valodas vai valodu pārus, ir 22 respondenti.

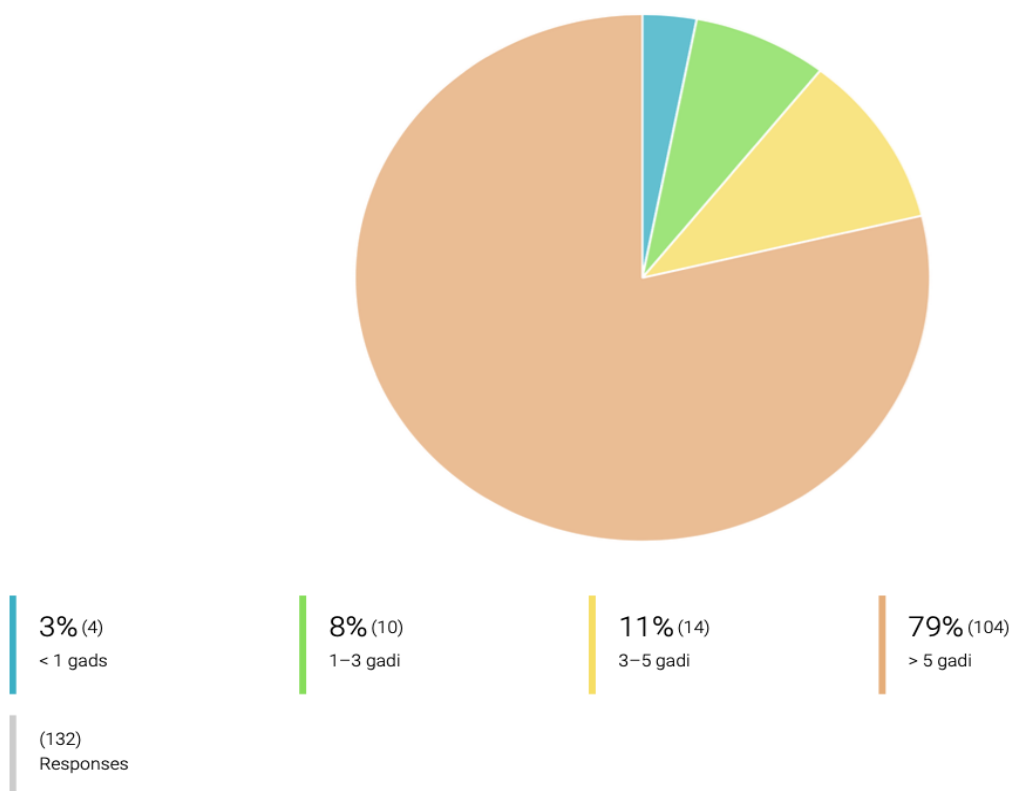
Populārākie valodu pāri:

- angļu – latviešu (88);
- latviešu – angļu (37);
- krievu – latviešu (30);
- krievu – angļu (15);
- vācu – latviešu (14).

Interesanti, ka respondenti kā savas darba valodas norādīja ne tikai indoeiropiešu valodas, bet arī ķīniešu (divi respondenti tulko valodu pāros: ķīniešu – latviešu, latviešu – ķīniešu), arābu (viens respondents tulko valodu pāros: arābu – latviešu, arābu – angļu), gruzīnu (viens respondents tulko valodu pāros: gruzīnu – latviešu, latviešu – gruzīnu).

Tam sekoja jautājums „Ja esat profesionāls tulkotājs/tulks, lūdzu, norādiet, cik ilgu laiku strādājat šajā profesijā.” Šis jautājums tika uzdots ar mērķi salīdzināt atbilžu variantus atkarībā no tulkotāja pieredzes. Piedāvātie atbilžu varianti: < 1 gads; 1–3 gadi; 3–5 gadi; > 5 gadi. Atbildes apkopotas 2. attēlā.

3 Ja esat profesionāls tulkotājs / tulks, lūdzu, norādiet cik ilgu laiku strādājat šajā profesijā?

2. att. Profesionālās darbības ilgums, % (freeonlinesurveys.com)

2. attēlā redzams, ka lielākā daļa jeb 104 respondenti šajā profesijā strādā vairāk nekā piecus gadus. Tie, kas strādā kā profesionāli tulkotāji / tulki no trim līdz pieciem gadiem veido 11 % jeb 14 respondenti, savukārt tādi, kas darbojas kā profesionāli tulkotāji / tulki no viena līdz trim gadiem veido 8 % jeb 10 respondenti. Tikai 4 respondenti jeb 3 % darbojas kā profesionāli tulkotāji / tulki mazāk par vienu gadu. Atbildes uz šo jautājumu nešķīta pārsteidzošas, jo aptauja tika izplatīta galvenokārt profesionālu tulkotāju un tulku interneta forumos, kā arī sūtīta pazīstamiem tulkotājiem un tulkiem e-pastā. Svarīgi pieminēt, ka pieredzējušu tulkotāju un tulku interese par šo jautājumu bija lielāka, iespējams, viņi darba gaitās ar šo problēmu ir saskarūšies biežāk nekā tulkotāji un tulki, kas šajā profesijā darbojas salīdzinoši nesen.

Nākamais jautājums bija „Kādas jomas tekstus tulkojat?” Šī jautājuma mērķis bija uzzināt, vai kādā no jomām dzimumneitrālas valodas problēmas sastopamas biežāk nekā citās. Uz šo jautājumu kopumā atbildēja 138 respondenti. Jomas nosauktas tālāk redzamajā tabulā.

Joma	Respondentu skaits
Adopcija	1
Antropoloģija	1
Audiovizuālie teksti	10
Autobūve	1
Automatizācija	1
Bankas nozare	1
Bērnu grāmatas	2
Būvniecība	5
Daiļliteratūra	10
Datorspēles	1
Dažādus, visus	24
Dzērieni, tabaka, spēļu bizness	1
Ekonomika	3
ES	9
Etiķetes	1
Filmas, daiļliteratūra, kultūra un māksla	17
Finanšu tirgus regulējums	1
Gastronomija	1
Ģeogrāfija	1
IT	7
Izglītība	6
Juridiskie	51
Kultūra	2
Ķīmija	3
Laboratorijas iekārtas	1
Lietišķie	3
Lokalizācija	2
Lopkopība	1
Mājaslapas	1
Mārketing, reklāma, tūrisms	20

Medicīna	22
Pārtika	1
Politika	1
Preču / produktu apraksti	1
Psiholoģija	1
Ražošanas iekārtas	1
Reklāma	2
Reliģija	1
Sabiedriskās attiecības	1
Sabiedriskās attiecības	1
Skaistumkopšana	1
Sports	1
Tehniskie	19
Vēsture	3
Vides aizsardzība	1
Zemkopība	1
Zinātniskā literatūra	2

Vispopulārākā tulkošanas joma ir juridiskie teksti (51 respondents), 24 respondenti tulko dažādu jomu tekstus. Viens respondents norādījis, ka Latvijā nav iespējama konkrēta specializācijas joma. Trešā populārākā joma ir medicīna (22).

Nākamais tika uzdots jautājums „Kas, jūsuprāt, ir iekļaujoša valoda?” Respondentiem pašiem vajadzēja ierakstīt savu atbilžu variantu. Šī jautājuma kopējais atbilžu skaits ir 128. 12 respondentu atbildēs izskanēja viedoklis „nezinu”, „nav ne jausmas”, „nav viedokļa”, „nemācēšu noformulēt”, „grūti pateikt”, viens respondents atbildēja – „nesapratu jautājumu”.

Bija paredzams, ka uz šo jautājumu nebūs vienota viedokļa, kas ietvertu izteikti negatīvu vai pozitīvu attieksmi. Daļa respondentu iekļaujošu valodu saista ar izvairīšanos no dogmām, stereotipiem, nebūtisku detaļu nosaukšanas. Daļa to saista ar attīstību. Bija arī tādi, kas atsevišķi uzskaitīja „nebūtiskās detaļas”, kas liek domāt, ka šie respondenti ir padziļināti interesējušies par iekļaujošu valodu un Eiropas Savienības izstrādātajām vadlīnijām.

Respondenti par nebūtiskām uzskata šādas lietas:

- personas vecums;
- dzimums;
- etniskā piederība, rase;
- seksuālā orientācija;
- invaliditāte.

Kāds respondents atbildēja šādi: „Iekļaujoša valoda ir valodas stils, kurā izvairās no izteicieniem, kas pauž vai norāda uz seksistiskām, rasistiskām vai citādi tendenciozām, aizspriedumainām vai aizskarošām idejām, attiecībā uz kādu konkrētu cilvēku grupu.” Lai gan te konkrēti tās netika nosauktas par „nebūtiskām detaļām”, tomēr citāts ļauj vilkt paralēles ar ES izstrādātajām vadlīnijām attiecībā uz iekļaujošu valodu. Kāds cits norādīja, ka iekļaujošā valoda ir mazāk konkretizējoša, un, ka tajā nepastāv lieka informācija.

Interesanti, ka šajā jautājumā daudzu respondentu atbildēs tika izcelts tieši dzimumneitralitātes princips, uzsverot, ka iekļaujoša valoda ietver abas dzimtes, izvairās no dzimumu apzīmējošo raksturlielumu izmantošanas valodā. Daži pat to raksturoja vienā vārdā kā dzimumneitrālu. Kāds respondents savu viedokli izteica šādi:

„Neesmu padziļināti interesējies par šo tēmu, taču, cik noprotu, tas ir saistīts ar noteiktas dzimtes nenorādīšanu gadījumos, kad runa ir par vispārīgu, nezināmu personu.”

Tas norāda, ka daļa respondentu nešķir iekļaujošas valodas un dzimumneitrālas valodas jēdzienu. Nevienā atbildē netika pieminēts iepriekš aprakstītais iekļaujošas valodas dalījums vienkāršajā un vieglajā valodā.

Kādā atbildē norādīts uz termina *iekļaujoša valoda* daudznozīmību: „Saprotu, kas ar to tiek domāts (iekļaujošas sabiedrības kontekstā), taču šis, manuprāt, nav piemērotākais apzīmējums attiecībā uz valodu (latviešu valodā), jo uzreiz mudina domāt par pretēju parādību - izslēdzošu valodu. Tad ir jautājums - ko valoda izslēdz? Valodas lietotāji tiecas katru jaunu parādību apzīmēt ar valodas līdzekļiem, arī nevēlamas vai kā citādi negatīvas parādības - nekas netiek izslēgts, visam tiek piešķirts nosaukums. Respektīvi, ja tiek minēts šāds termins, man tas neraisa nekādas asociācijas un neko neizsaka.”

Bija arī tādi, kas uz iekļaujošu valodu raugās skeptiski, un uzsver, ka tāda nepastāv, ka tā ir mākslīga koncepcija, tāda nav vajadzīga vai ka tā ir valodas kropļošana u.tml. Dažās atbildēs iekļaujoša valoda saistīta ar politkorektumu:

„Brīžiem pozitīva parādība, taču lielā mērā postmodernisma auglis un brīžiem absurda valodas kropļošana, kas aizgājusi galējībās, piem., ja sieviete kļūst par uterus-haver, birthing body utt.”

Jāpiemin, ka iekļaujoša valoda paredz gluži pretējo, proti, izvairīšanos no liekvārdības, tā paredz lietu nosaukšanu vienkāršos vārdos un jēdzienos.

Kādā atbildē iezīmējas arī jēdziena dualitāte: „Atkarībā no jēdziena lietošanas mērķa vai nu 1) mehāniski pārceļta lingvistiska politkorektuma koncepcija personīgā atjēdzīguma signalizēšanai ar dekoratīvām izpausmēm; vai arī 2) vispārēji iekļaujošas attieksmes princips valodas līdzekļu izvēlē.”

Cits respondents to saista ar apvienošanas un iesaistīšanās jēdzieniem: „Iekļaujoša valoda ir veids kā cilvēki, kas runā dažādās valodās, varētu iesaistīties un sazināties, neizjūtot nosodījumu vai nevienlīdzību.”

Tika pieminēta arī cieņpilnas izteiksmes būtiskā loma:

„Iekļaujoša valoda paredz visu personu/īpašību/stāvokļu iekļaušanu pēc būtības. Tomēr vēlos piebilst savu personīgo viedokli par iekļaujošo valodu kā tādu: bieži vien ir cilvēki, kam nav nodoma kādu tīši aizvainot, izvēloties vārdus pilnīgi neapzināti, un ir daudzi (ne visi) cilvēki, kuri labprāt izvēlas apvainoties pie katras mazākās iespējas. Diemžēl ar šādu valodu ir mēģinājumi ieviest korekcijas sekās, nevis cēlonī – mācīt cieņpilni komunicēt un izturēties vienam pret otru, nepadarot to par izrādi. Šādiem cilvēkiem, kas uzskata sevi par aizskartiem tajā skaitā jāamācās uztvert vārdus kopsakarā ar saturu un ekstralingvistisko informāciju - varbūt ne vienmēr ir pamats apvainoties un iekrist mūžīgā upura lomā.”

Vēl daži respondenti minēja, ka tulkojot jāpieturas pie avotvalodas. Kāds cits iekļaujošu valodu saistīja ar jaunvārdu ieviešanu valodā. Jāpiebilst, ka iepriekš tika pieminēti jaunizveidoti angļu valodas vietniekvārdi. Raksturojot iekļaujošu valodu, tiek pieminēta arī jaunu tehnoloģiju būtiskā loma, tāpat latviešu valoda tiek raksturota kā iekļaujoša tās vīriešu dzimtes vietniekvārdu dzimumneitrāla lietojuma dēļ.

- „Tulkojot, jāpieturas pie oriģinālvalodas teksta un jēgas. Ja tur ir she/она, tad arī jātulko attiecīgi. Tulkam nav par to tik daudz jādomā.”
- „Galotnes, iejūtīgāki/aprakstošāki izteicieni, jaunvārdi.”
- „Valoda, kas attīstās, organiski sevī iekļauj jaunus vārdus, kas kļūst nepieciešami, piemēram, attīstoties jaunām tehnoloģijām.”

- „Ja mēs runājam no mūsdienās populāras ideoloģijas aspekta, tad tāda, kuras jau esošas struktūras spēj izdabāt katram, kuram ir pretenzijas pret stabiliem valodas likumiem. Tāpat, ja valodā jau ir noteiktas nekatrās dzimtes, divskaitļa u. c. formas, tad to jau var saukt par “iekļaujošu”. Ja runājam par latviešu valodu, tad vīriešu dzimtes vietniekvārdi jau sevī universāli iemieso arī dzimumneitralitāti, taču bez iedziļināšanās būtībā kādam var rasties pretenzijas par to, jo tā taču vīriešu dzimte.”

Kopumā atbildes uz šo jautājumu ir grūti iedalīt kategorijās, jo lielākā daļa respondentu aplūko šo jautājumu no dažādiem skatupunktiem. Daļa respondentu iekļaujošu valodu uzskata par nevajadzīgu un nesaprotamu, bet daļa to saista ar cieņpilnu attieksmi pret visiem sabiedrības locekļiem.

Nākamais jautājums: „Kā jūs raksturotu dzimumneitrālu valodu?” Šim jautājumam, tāpat kā iepriekšējam, netika piedāvāti atbilžu varianti. Jautājuma mērķis ir noskaidrot, vai respondenti šķir iekļaujošas un dzimumneitrālas valodas jēdzienus. Šī jautājuma atbilžu skaits ir 125. Pieci respondenti atzīst, ka nezina, kas ir dzimumneitrāla valoda, bet trīs no tiem atbildēja „skatīt iepriekšējo atbildi”.

Daži respondenti izvairās no konkrētu valodu vai jomu nosaukšanas, un ieņem neitrālu pozīciju. Daļa no tiem raksta, ka dzimumneitrāla valoda sevī iekļauj iespēju izteikties nepārprotami par visiem dzimumiem. Pastāvēja arī viedoklis, ka dzimumneitrālas valodas lietojumā cilvēki cenšas neatsaukties ne uz sievietēm, ne uz vīriešiem. Kāds cits minēja, ka tā ir iespēja nevajadzīgi nelikt uzsvāru uz dzimti.

Daļa respondentu norāda, kā dzimumneitralitāte izpaužas viņu darba valodās un jomās. Viens no tulkotājiem piemin esperanto kā dzimumneitrālas izteiksmes piemēru, cits atsauca uz igauņu valodu. Kāds respondents min, ka ikdienā tulko latviešu un spāņu valodā, un piedāvā problēmsituāciju risinājumu:

„Divās manās darba valodās – spāņu un latviešu – pastāv dzimtes. Es parasti cenšos pieminēt abus dzimumus, piemēram, profesore/professors, etc. Spāņu valodā ir arī daži specifiski iekļaujoši izteicieni, kurus oficiālā saziņā gan diemžēl pagaidām nevar lietot.”

Vēl kāds norādīja, ka dzimumneitrāla valoda ir „valoda, kur nav norādes uz dzimumu (piem., EN), tas atvieglo teikuma konstrukciju (nav jānorāda atšķirīgas galotnes), mārketingam vispiemērotākais veids.”

Atbildēs tika minēti arī konkrēti dzimumneitrālas izteiksmes piemēri: „Saturs neliecina par konkrētu dzimti, piemēram, instrukcijā (latviešu valodā) dzimumneitrāls teikums būs “Kad uzstādīšana ir pabeigta”, nevis “Kad esat pabeidzis uzstādīšanu”.”

Tulkotāju un tulku darbā ar šo izteiksmes veidu nākas bieži saskarties, un redzams, ka ikdienas darbā tas sagādā problēmas.

Kādā atbildē norādīts, ka latviešu valoda, izņemot atsevišķus reģionālos dialektus, nav dzimumneitrāla.

„Latviešu valodā ir dzimtes dalījums, bet, iespējams izteikties "dzimumneitrāli" izmantojot vienu vārda galotni abiem dzimumiem. Tas bieži ir vīriešu dzimtē, piem., profesiju nosaukumi. Kā jau minēju, svarīga ir valodas lietotāju attieksme konkrētajā valodas lietošanas situācijā, nevis vēršanās pret valodai raksturīgo dzimtes lietojumu. Nosacīti dzimumneitrāla runa ir atsevišķos reģionālajos dialektos, kur abiem dzimumiem izmanto vienādas vārda galotnes vai izskaņas. Ja "dzimumneitrāla valoda" ir mēģinājums latviešu valodā mākslīgi izveidot trešo "nekatro" dzimti, tad, tas būtībā, veido jaunu valodu pāri: iekļaujoša valoda/latviešu (vai jebkura cita) valoda.”

Interesanti, ka iepriekš minētajā citātā iekļautā doma par latviešu valodas dialektiem izskan arī citu respondentu atbildēs, kur konkrēti nosaukta lībiskais dialekts un vietniekvārds *viš*.

Respondentu atbildēs sastopami arī tādi apgalvojumi, ka dzimumneitrāla valoda ir modes lieta, kas, kā minējis kāds respondents, pāries nākamo 30 gadu laikā. Var secināt, ka daļa Latvijas tulkotāju un tulku, kas piedalījās šajā aptaujā, neizprot jēdzienus iekļaujoša valoda un dzimumneitrāla valoda, piemēram, [dzimumneitrāla valoda ir] „no angļu valodas ienākusi parādība, kas būtībā zināmā mērā ir modernais koloniālisms un ignorē tūkstošiem gadu ilgas citu valodu tradīcijas, gramatiku, sintaksi, leksiku.” Citātā būtiski izcelt respondenta rakstīto par to, ka dzimumneitrāla valoda ignorē tūkstošiem gadu ilgas citu valodu tradīcijas, kas ir pretrunā ar dzimumneitrālas valodas definīciju, jo tās mērķis ir pēc iespējas vairāk iekļaut abus dzimumus un radīt dzimumtiesisku un neaizskarošu izteiksmes veidu.

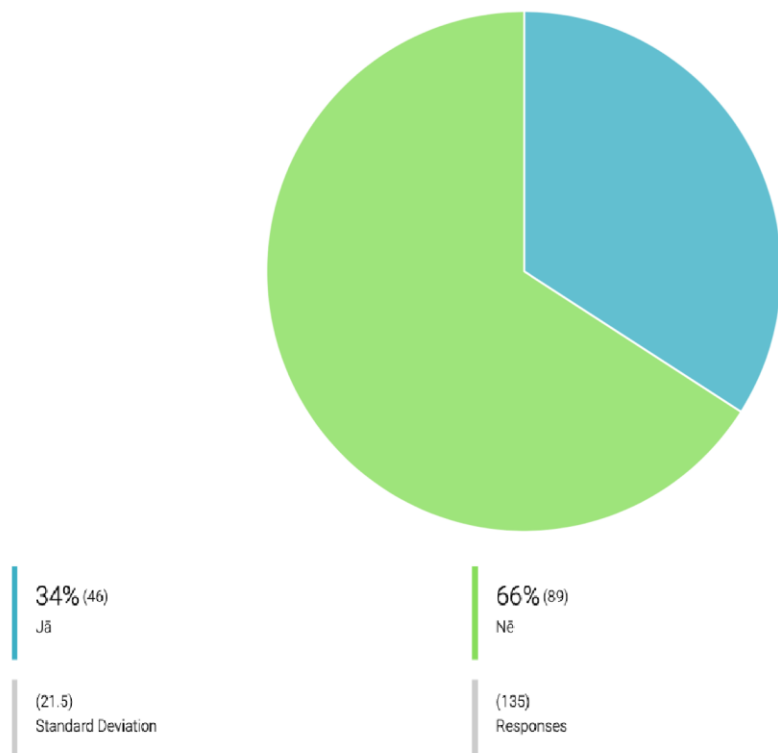
Dažās atbildēs tiek pieminēta daiļliteratūra un dzimumneitrāla valoda tās kontekstā, kā arī tiek uzsvērta vienas puses izslēgšana vai pārvērtēšana. Dzimumneitrāla valoda tiek saistīta arī ar tās ieviešanas neiespējamību valodās, kurās tiek izšķirtas dzimtes, dzimumneitrāla valoda tiek salīdzināta ar valodu, kas nerada diskrimināciju.

- „Nekā garīga un emocionāla (kiborgs), daiļliteratūrai, dzejai pilnīgi nepiemērota, matemātika.”
- „Dzimumneitrāla valoda ir valoda, kurā viena puse netiek hierarhizēta, izslēgta vai vērtēta augstāk par otru.”
- „Neiespējamā misija valodās, kurās ir dzimtes.”
- „Tāda izteiksme, kas nerada diskrimināciju, neaizskar neviena dzimuma tiesības, bet tai pat laikā ievēro pieklājības formas, kas nepieciešamas attiecīgajā valodas specifikā.”

Respondentu viedoklis arī šajā jautājumā nav vienots. Lielākā atšķirība respondentu atbildēs starp to, kas ir dzimumneitrāla un iekļaujoša valoda, manāma tajā, ka daļa respondentu apraksta dzimumneitrālu valodu ar konkrētiem problēmsituāciju piemēriem un iespējamiem risinājumiem. Tas liek domāt, ka izpratne par to, kas ir dzimumneitrāla valoda, ir lielāka nekā par iekļaujošu valodu. Iekļaujoša valoda ir vispārīgāks jēdziens, viens no tā apakšjēdzieniem ir dzimumneitrāla valoda.

Nākamais jautājums: „Vai ir nācies saskarties ar problēmām, atveidojot kādu dzimumneitrālu apzīmējumu latviešu valodā?” Kopējais atbilžu skaits ir 135.

- 7** Vai ir nācies saskarties ar problēmām, atveidojot kādu dzimumneitrālu apzīmējumu latviešu valodā?

3. att. Vai ir nācies saskarties ar problēmām, atveidojot kādu dzimumneitrālu apzīmējumu latviešu valodā, % (freeonlinesurveys.com)

Lielākā daļa jeb 89 respondenti, kas veido 66 %, atbildējuši ar *nē*, bet 46 respondenti jeb 34 % atbildējuši ar *jā*.

Nākamais jautājums paredzēts tiem, kas atbildējuši apstiprinoši uz iepriekšējo jautājumu, un tas ir šāds: „Ja atbildējāt ar “jā”, lūdzu, norādiet, kāda konkrēti bija problēma un kāds bija jūsu risinājums.” Uz šo jautājumu atbildēja 53 respondenti.

Atbildēs bieži pieminēts angļu valodas vienskaitļa vietniekvārda *they* atveidojums latviešu valodā. Tika ieteikts lietot vārdu *persona* vai *cilvēks*, lietot abas gramatiskās dzimtes (viņš/viņa) vai izmantot vīriešu dzimti, lietot vietniekvārdu *viņi* vai izmantot ciešamo kārtu. Būtiski piebilst, ka iepriekš apskatītajā brošūrā „Eiropas standarti viegli lasāmas un saprotamas informācijas veidošanai” norādīts, ka ciešamās kārtas lietojums valodā nav ieteicams. Dažās atbildēs arī tika uzsvērts, ka vīriešu dzimte ir neitrāla, bet sieviešu dzimtes lietojums latviešu valodā ir ekskluzīvs, tādēļ izmantot vīriešu dzimti vietniekvārda *they* atveidē būtu vispiemērotākais risinājums. Jāpiebilst, ka vīriešu dzimtes vietniekvārda *viņš* lietojums, atveidojot angļu valodas vienskaitļa vietniekvārdu *they*, nešķiet piemērots. Lai gan vīriešu dzimte tiek lietota gadījumos, ja nav zināms pieminētās personas dzimums, tomēr, kā norādījuši daudzi pētnieki, tas paspilgtina vīriešu dzimti valodā, tādējādi izslēdzot sieviešu dzimti. Viens no piedāvātajiem risinājumiem būtu meklēt internetā konkrēto personu un tad lietot atbilstīgu vietniekvārdu latviešu valodā. Tas šķiet loģiski, bet jānorāda, ka tas neattiecas uz visiem tekstiem, piemēram, televīzijas pārraižu, seriālu vai reklāmu kontekstā. Problēma rodas, ja vietniekvārds attiecas uz *LGBTQ+* kopienas pārstāvjiem, piemēram, kāds respondents min:

„Tulkojot subtitrus filmai par kvīriem un homoseksualitāti, saskaros ar angļu vietniekvārda “they” atveides grūtībām. Runa bija par dzimumneitrālu personu, kas sevi apzīmēja ar “they”. Ilgi pētīju un meklēju visu pieejamo literatūru par šo tēmu un sapratu, ka viedokļi daļās, nepastāv viens pieņemts atveides variants. Redzēju variantus ar vīriešu dzimtes lietojumu attiecībā uz dzimumneitrālām personām, šur tur figurēja arī variācijas par “viņi” tēmu. Kopumā šis ir ļoti interesants jautājums, un man gribētos būt daļai no diskusijas par šo tēmu. “Viņi” bieži vien ir mulsinošs variants, jo latviešu valodā uzreiz rodas asociācija ar daudzskaitli. Vīriešu dzimtes lietojums savukārt runā par labu vienam konkrētam dzimumam. Man tā īsti

nepatīk neviens no šiem variantiem. Konkrētajā tulkojumā atradu veidus kā apiet vietniekvārda izmantošanu, un vienā vietā, šķiet, izmantoju vīriešu dzimti.”

Tātad ne vienmēr vietniekvārda *viņi* vai *viņš* lietojums ir piemērots. Tulkotājiem šādās situācijās nākas izvairīties no dzimtes norādīšanas latviešu valodas tulkojumos, kas var padarīt tekstu grūti uztveramu vai nesaprotamu. Jāpiebilst, ka tas nav neiespējami, kā savās atbildēs pauduši respondenti, angļu valodas vietniekvārda *they* atveide latviešu valodā mēdz būt izaicinoša, bet risinājumi pastāv.

Vēl viens interesants gadījums minēts saistībā ar daiļliteratūras tekstu tulkošanu:

„Bet tā ir "tīri" gramatiskā problēma. Tulkojot jauno autoru īsos stāstus, piem., sieviete iemīlējās Saulē (angliski "the sun" ir vīriešu dzimte) un katru rītu skrēja uz liedagu, lai mīlētos ar sauli, plaši tai paverot savas kājas. Domāju 3 dienas, kā iztulkot, izvairoties no 2 sieviešu mīlestības - un līdz latviešu lasītājam nogādātu autores 'original message'. Beidzot izdomāju - pārdēvējot Sauli par Saules disku, kura parādīšanos virs apvāršņa galvenā varone tik ļoti gaidīja.”

Šajā kontekstā var iezīmēt tulkotāja lomu un tā klātesamību tulkotāja tekstā. Kā zināms, tulkotajam tekstam nav jābūt burtiskam pārcēlumam no vienas valodas otrā, tam ir jāsniedz iespēja mērķvalodas auditorijai saprast un uztvert autora domu. Lai to panāktu, dažkārt tulkotājiem nākas improvizēt un tulkotajā tekstā iekļaut kādu papildu valodas vienību.

Kā viena no problēmsituācijām minēta arī profesiju un amatu nosaukumu atveide latviešu valodā, piemēram,

„Visbiežāk rodas diskusijas ar klientiem saistībā ar profesijām, statusu, sociālajām lomām u.c. - latviešu valodā "aukle", "mājsaimniece" utt. pārāk cieši saistās ar konkrētu dzimumu. Turklāt bieži ir gadījumi, kad klients vēlas, lai ārsti katra ziņā nosauc par ārstu, farmaceiti - par farmaceitu, pedagoģi - par pedagogu utt. Cik saprotu, tieši tādēļ, ka vīriešu dzimte tradicionāli cilvēkiem šķiet dzimumneitrālāka.”

Kāds respondents norāda, ka profesiju atveidošanai bieži tiek ieteikts izmantot vīriešu dzimti un galotni -s, kas nemaz nav neitrāli pret sieviešu dzimuma pārstāvēm. Vēl kāds cits iezīmē vīriešu dzimti kā visaptverošu profesiju nosaukšanā, piemēram, „biroja vadītājs – tas ir amata nosaukums, un var ietvert abus dzimumus. Manuprāt, šeit nebūtu īpaši jāuzsver, ja netiek runāts par konkrētu personu”.

Interesanti, ka liela daļa respondentu min tieši vīriešu dzimti kā visaptverošu un dzimumneitrālu, bet kāds cits respondents norāda uz iekļaujošu izteiksmi angļu valodas vārda *everybody* atveidē:

„Angļu tekstos, piem., tāds vārds, kā *everybody* – bet rakstīju latviski abās dzimtēs (īkvienam un ikvienai) vai arī iztiku bez sieviešu dzimtes.”

Der piebilst, ka valodas ekonomijas princips pretojas šādu konstrukciju lietošanai, proti, *īkvienam un ikvienai* vai *visi un visas* šķiet liekvārdīgi, turklāt e-pasta vēstulēs un lietišķos tekstos bieži vien ir nepieciešams ievērot skaidru un lakonisku izteiksmi.

Pieminēti arī medicīnas teksti un to atveides grūtības. Viens no iespējamiem risinājumiem dažādu medicīnas tekstu tulkojumos ir noskaidrot konkrēto mērķauditoriju. Respondents atsaucas uz menstruālā cikla zāļu aprakstu, norādot, ka bieži rodas kuriozi, ja zāļu aprakstos, kas acīmredzami paredzēti sieviešu dzimuma pārstāvēm, piemin vīriešu dzimti. Tas iezīmē vēl vienu būtisku tulkošanas stratēģiju, proti, izpētīt tulkojamā materiāla mērķgrupu.

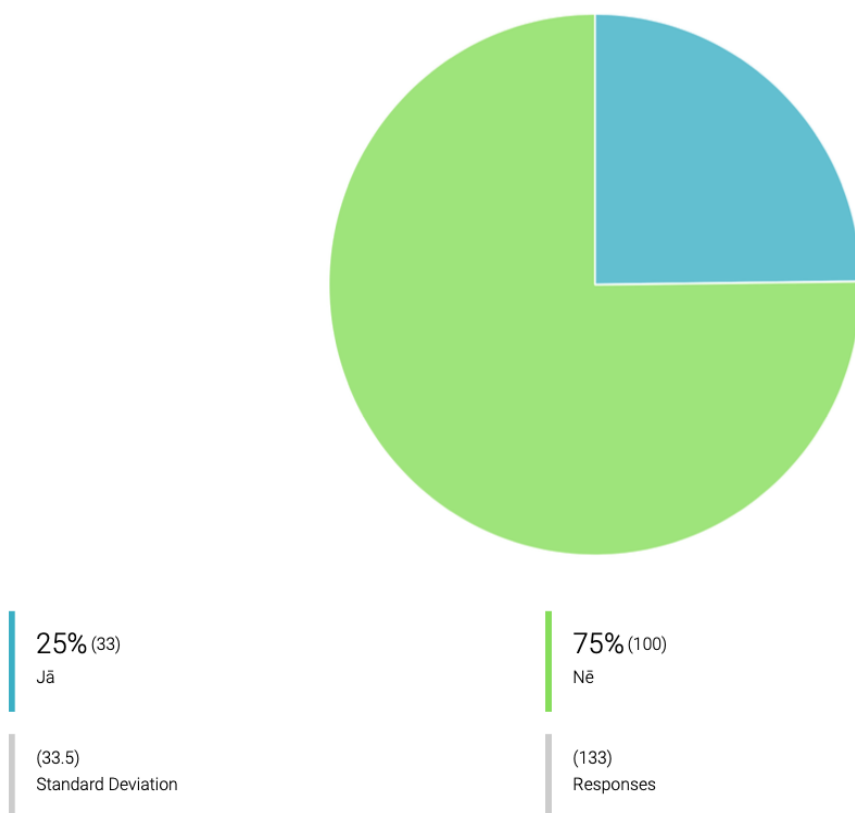
Līdzīgu domu paudis arī kāds respondents, kas ikdienā tulko ar kosmētiku saistītus tekstus, piebilstot, ka mūsdienās kosmētika vairs nav tikai sieviešu lietots produkts, to aizvien biežāk izmanto arī vīrieši. Tādējādi rodas problēmas kosmētikas līdzekļu aprakstu tulkojumos.

Kopumā respondenti norādījuši dažādas problēmsituācijas, snieguši arī iespējamus risinājumus. Tas liecina par šī temata aktualitāti tulkotāju darbā. Kāds respondents savā atbildē min, ka valodu veido tauta, nevis indivīds:

„Es domāju, ka neitrāla forma nekad netiks piemērota tādām valodām kā latviešu valoda, tāpat kā agrāk nekad nebija iespējams mainīt valodu ar pavēli. Valodu veido tauta, nevis indivīds.”

Devītais jautājums: „Jūsprāt, vai latviešu valodā būtu iespējams ieviest dzimumneitrālu vietniekvārdu?” Tā mērķis bija noskaidrot mērķgrupas viedokli un atvērtību iespējamām nākotnes pārmaiņām valodā. Jautājumam bija tikai divi atbilžu varianti – *jā* vai *nē*. Atbildes apskatāmas 4. attēlā.

9 Jūsaprāt, vai latviešu valodā būtu iespējams ieviest dzimumneitrālu vietniekvārdu?

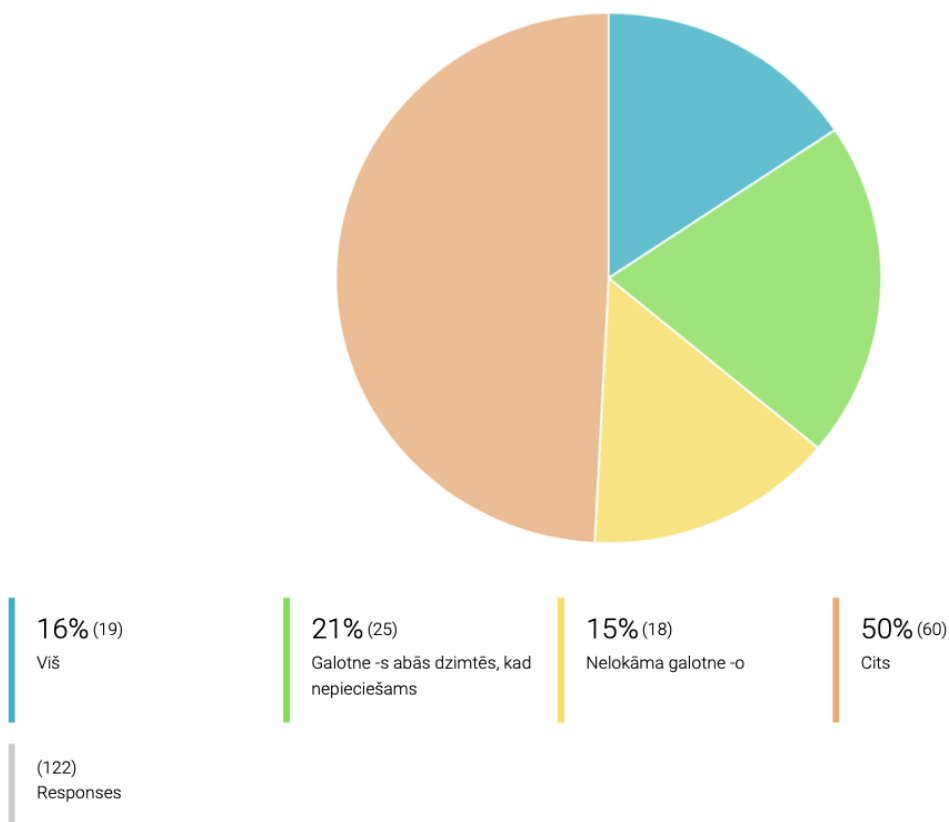

4. att. **Vai latviešu valodā būtu iespējams ieviest dzimumneitrālu vietniekvārdu, %**
(freeonlinesurveys.com)

Kā redzams 4. attēlā, kopumā uz šo jautājumu atbildēja 133 respondenti; lielākā daļa jeb 100 cilvēku, kas veidoja 75 % no kopējā respondentu skaita, atbildēja *nē*, savukārt 33 cilvēki jeb 25 % atbildēja ar *jā*. Atbildes uz šo jautājumu norāda, ka profesionālu tulkotāju un tulku, kā arī tulkošanas un valodniecības studentu uzskati ir tradicionāli, un šī sabiedrības daļa nebūtu gatava pārmaiņām valodā, bet iespējams arī, ka tas ir saistīts ar dziļāku izpratni par valodas uzbūvi un problēmsituāciju apzināšanu gadījumā, ja latviešu valodā tiktu ieviests nebinārs vietniekvārds.

Nākamajā jautājumā tika sniegti četri atbilžu varianti un uzdots jautājums „Kurš no zemāk minētajiem variantiem būtu piemērotāks dzimumneitrāla vietniekvārda atveidei latviešu valodā?” Piedāvātie atbilžu varianti: *viš*; *galotne -s abās dzimtēs, kad nepieciešams*; *nelokāmā galotne -o*; *cits*. Kopējais respondentu skaits ir 122, un atbildes apkopotas 5. attēlā.

10 Kurš no zemāk minētajiem variantiem būtu piemērotāks dzimumneitrāla vietniekvārda atveidei latviešu valodā?

5. att. Kurš no minētajiem variantiem būtu piemērotāks dzimumneitrāla vietniekvārda atveidei latviešu valodā, % (freeonlinesurveys.com)

Visvairāk, 60 respondentu jeb 50 %, atbildēja *cits*. 25 respondenti jeb 21 % – *galotne -s abās dzimtēs, kad nepieciešams*; 19 respondentu jeb 16 % *viš* un 18 respondentu jeb 15 % sliecās par labu variantam *nelokāmā galotne -o*. Redzams, ka respondentu viedoklis šajā jautājumā ir atšķirīgs, tomēr puse no respondentiem ir norādījuši *cits*.

11. jautājumā respondentiem bija jānorāda savs variants, ja tie atzīmēja variantu *cits*. Respondentu skaits ir 66, no tiem 4 respondenti atbildēja „nezinu” vai „bez pamatojuma”.

Daļā atbilžu izskan viedoklis, ka latviešu valodā nav iespējams ieviest dzimumneitrālu vietniekvārdu. Latviešu valoda tika salīdzināta ar somugru valodām, norādot uz dzimumneitrāla vietniekvārda ieviešanas neiespējamību. Daudzās atbildēs manāma emocionālitate, un daļā no tām dzimumneitrāla vietniekvārda ieviešana raksturota kā sabiedrības moderna iegriba. Vēl kāds atzīst, ka neviens no iepriekš minētajiem variantiem nav optimāls, norādot uz to, ka dzimumneitrāla vietniekvārda ieviešanas gadījumā būtu jāpielāgo arī īpašības un skaitļa vārdu galotnes.

Interesanti, ka dzimumneitrāla vietniekvārda ieviešana latviešu valodā salīdzināta ar krievu valodu. Šajā atbildē izskanēja arī *viš* ieviešanas grūtības valodā:

„Nav ne mazākās nepieciešamības pēc šāda vietniekvārda, jo latviešu valodā ir tikai un vienīgi divas dzimtes. Nav nepieciešams, izdabājot 'modernās' sabiedrības iegribām, pārvērst latviešu valodu par krievu valodu, kurā jau vēsturiski ir vidējā dzimte (*средний род*). Bet piedāvātais vietniekvārds 'viš', lai gan ventīņmēlē tiek attiecināts gan uz vīrieti, gan sievieti, gan abu dzimumu dzīvniekiem un reizēm arī uz priekšmetiem, nebūtu piemērots izdabāšanai 'modernās' sabiedrības vēlmēm, jo sava skanējuma dēļ nav patīkams vidzemnieku un latgaļu ausīm.”

Kāds respondents raksta, ka dzimumneitrāla vietniekvārda ieviešana latviešu valodā nav tulkotāju problēma, šis temats tika salīdzināts ar ideoloģijas ieviešanu kultūrā un pasaules uzskatos:

„Personīgi liekas diezgan grūti izvērtēt, kāds vietniekvārds būtu piemērots šai sarežģītajai situācijai, kur jautājums nav tikai par valodu, bet par ideoloģijas ieviešanu valstī, kultūrā un pasaules uzskatā.”

Vēl kāds norādīja, ka savu variantu nespēj dot, bet šim respondentam pieņemams liekas variants *nelokāmā galotne -o*:

„Nav varianta, ceru, ka varbūt kādam kaut kad kas labs radīsies. “Viš” ir pilnīgi garām. “o” varbūt ir cerība.”

Cits respondents nelokāmo galotni *-o* salīdzina ar krievu valodas nekatrās dzimtes vietniekvārdu *оно*:

„Pieņemami liktos gan viš, gan o (labāk viš, -o ir negatīva konotācija no оно krieviski), bet problēmas būtu ar īpašības vārdu utt. pieskaņošanu.”

Kāds cits iesaka: „Viņša (un locīt kā vīr. dz. lietv. – viņšas, viņšam utt.). Vai (labskanībai) – viņša.”

Kopumā atbildēs uz šo jautājumu netika manīta vēlme kaut ko mainīt valodas sistēmā, daudzi aprakstīja jau iepriekš sniegtos variantus vai pamatoja, kāpēc tos nav iespējams ieviest latviešu valodā. Tiek minēts aicinājums izmantot vārdu *tie*, bet no jaunizdomātiem var izcelt vienīgi iepriekš minēto *viņša* un *ze*. Respondenti arī atkārtoti uzsvēra, ka dzimumneitrāla vietniekvārda ieviešana latviešu valodā nebūtu iespējama, un ieviešanas gadījumā nāktos saskarties ar daudzām problēmām, kas ir saistītas ar latviešu valodas gramatikas specifiku.

Nākamais jautājums ir „Kā jūs pamatotu savu izvēlēto atbilžu variantu?” Šis jautājums tika izveidots ar mērķi raisīt pārdomas mērķauditorijā un uzklaut tās viedokli. Uz jautājumu atbildi sniedza 95 respondenti.

Šajās atbildēs daļa respondentu aizstāvēja viedokli par *viš* ieviešanu latviešu valodā, rakstot, ka tas jau pastāv vienā no latviešu valodas dialektiem, līdz ar to tā ieviešana latviešu valodā būtu visnekaitīgākā:

„Viš jau lieto lielā daļā Latvijas, tam ir cieša saikne ar lībisko, kur nav nošķiruma "Viņš -viņa".”

Kāds cits pamatoja vārda *tas* lietojumu, norādot, ka viss jaunais ir aizmirsts vecais. Daudzi savu izvēli pamatoja ar impulsu, rakstot, ka viņu valodas izjūta pieļauj šāda vietniekvārda lietojumu dzimumneitrālas valodas kontekstā, piemēram, nelokāmā galotne *-o*. Daļa minēja arī novitātes aspektu par vārdu *viņša*, norādot, ka šāds līdz šim nav lietots, līdz ar to valodas lietotājiem nerastos nekādas asociācijas.

Cits respondents pamatoja vārda *viņi* lietojumu, izsakot viedokli, ka vārdu *viņi* nebūtu grūti ieviest kā dzimumneitrālu vietniekvārdu, tajā pašā laikā respondents norāda uz vārda *viš* lietojumu:

„Atbilst angļiskajam "They", un nebūtu tik sarežģīti pierast/ievieš. "Viš" nav literārs, un, manuprāt, ir nedaudz "pazemojošs", neizrāda cieņpilnu attieksmi.”

Par vārda *viņi* atbilsmi angļu valodas vienskaitļa vietniekvārdam *they* rakstīts arī iepriekš. Lai gan vietniekvārds *viņi* ir angļu valodas vietniekvārda *they* tiešs tulkojums, tomēr sabiedrībai tas varētu radīt asociācijas ar tā daudzskaitļa lietojumu šī brīža latviešu valodā, par ko vienā no iepriekšējiem jautājumiem rakstījis arī kāds cits respondents.

Daļa respondentu atkārtoti uzsvēra politikorektumu un modes tendences, minot, ka sabiedrība ir tā, kas veido valodu. Interesanti, ka kāds respondents piemin dzimumu un dzimti:

„Pirmkārt, cilvēka dzimums ir Dieva dots dzimšanas brīdī, nevis sociāls konstrukts. Otrkārt, nicinošas attieksmes – kas, protams, ir ļauna lieta – ar valodas kropļošanu neizskaust.”

Pieminēta arī sieviešu dzimtes izslēgšana no valodas medicīnas tekstos:

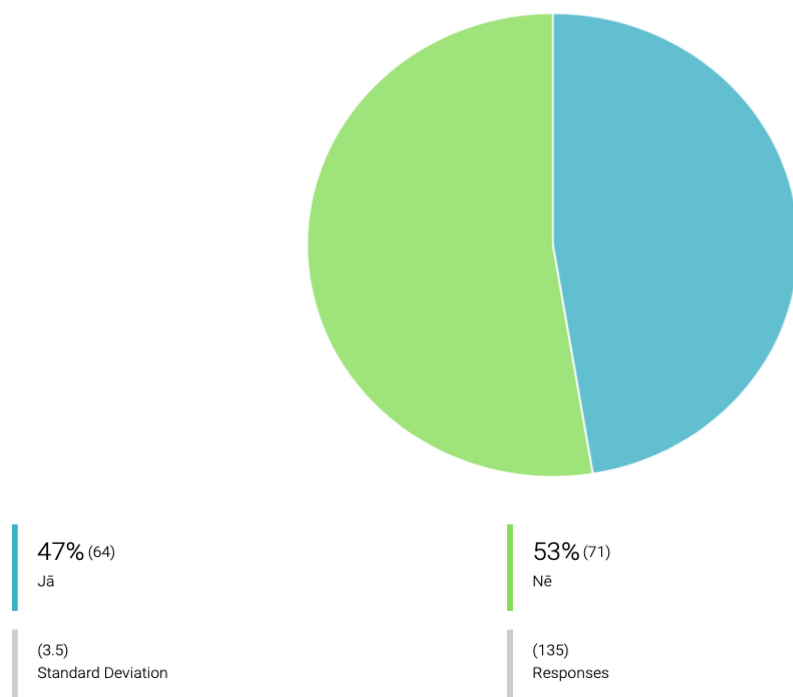
„Ņemot vērā latviešu valodniecības preskriptīvismu, masīva gramatisko un leksisko struktūru maiņa ir grūti ieviešama. Jāņem vērā arī to, ka dzimumneitrāla valoda ne vienmēr ir pieņemama. Sk. situāciju angļu valodā, kur arvien paplašinās diskurss par to, ka dzimumneitrāla valoda izdzēs no lietojuma tieši ar sievietēm saistīto leksiku, jo īpaši medicīnā.”

Apkopojot atbildes, var secināt, ka respondentu uzskati ir tradicionāli, un tikai mazākā daļa respondentu būtu gatavi pārmaiņām valodā un ikdienas dzīvē:

„1) iekļaujošai attieksmei/valodai nav nepieciešamas radikālas pārmaiņas valodas pamatstrukturās; 2) dzimumneitrālas izteiksmes līdzekļi jau ir aprakstīti gramatikas grāmatās; 3) pat tad, ja kāds šādu vietniekvārdu pilnīgi lieki izgudrotu, tas nerisina nevienu no šādas jaunrades šķietamajā pamatojumā iekļautajiem faktoriem, jo īpaši latviešu valodas sistēmai būtisko fleksiju.”

Pētot šīs tēmas teorētiskos aspektus, raksta autore vēlējās noskaidrot tulkotāju / tulku viedokli par to, vai būtu nepieciešams izstrādāt īpašas vadlīnijas dzimumneitrālas valodas kontekstā profesionāliem tulkotājiem un tulkiem, kā arī tulkošanas un valodniecības nozares studentiem. Tika uzdots jautājums „Vai vadlīnijas tulkotājiem attiecībā uz dzimumneitrālu valodu būtu noderīgas jūsu ikdienas darbā?” Šim jautājumam tika piedāvāti divi atbilžu varianti: *jā* vai *nē*. Atbildes apskatāmas 6. attēlā.

13 Vai vadlīnijas tulkotājiem attiecībā uz dzimumneitrālu valodu būtu noderīgas jūsu ikdienas darbā?

6. att. Vadlīnijas tulkotājiem, % (freeonlinesurveys.com)

6. attēlā redzams, ka kopējais respondentu skaits ir 135, no kuriem 71 respondents jeb 53 % atbildēja *nē*, savukārt 64 cilvēki jeb 47 % atbildēja *jā*. Atbilžu skaits ir ļoti līdzīgs. Lai

gan vairākums atbild, ka šādas vadlīnijas nav nepieciešamas, tomēr 47 % dzimumneitrālas valodas vadlīnijas būtu nepieciešamas un noderīgas. Tas norāda uz nepieciešamību turpināt pētīt šo tēmu paplašināti un, iespējams, kādu dienu tādas izstrādāt.

Kopumā var secināt, ka daļai respondentu grūtības sagādā izšķirt iekļaujošu un dzimumneitrālu valodu. Par iekļaujošu valodu daļa respondentu pieminēja šajā darbā iepriekš apskatītās Eiropas Savienības piedāvātās vadlīnijas, kas norāda uz padziļinātām zināšanām šajā jomā. Viedokļi par iekļaujošu un dzimumneitrālu valodu bija ārkārtīgi dažādi, tomēr gandrīz katram tāds bija, kas norāda uz šīs tēmas aktualitāti profesionālu tulkotāju un tulku, tulkošanas un valodniecības studentu ikdienas dzīvē. Par to, vai latviešu valodā būtu ieviešams dzimumneitrāls vietniekvārds, viedokļi atšķiras. Liela daļa piekrīt, ka izmaiņas ir nepieciešamas, tomēr nezina un nemāk paskaidrot, kādas tieši. Pastāv arī daļa respondentu ar ļoti pragmatiskiem un tradicionāliem uzskatiem, kas liek domāt, ka Latvijas tulkotāju un tulku, kā arī tulkošanas un valodniecības studentu attieksme šajā jautājumā nav vienota un skaidra. To, ka latviešu valoda ir gramatiska valoda, uzsvēra katrs trešais respondents, tomēr tika uzskaitīti arī daudzi piemēri ar problēmsituācijām ikdienas darbā.

Vai latviešu valodā tuvākajā nākotnē gaidāmas pārmaiņas iekļaujošas un dzimumneitrālas valodas aspektā, ir jautājums, kas, pēc autores domām, šobrīd nav skaidri atbildams. Autore uzskata, ka pārmaiņas lielākoties ir atkarīgas no valodas lietotājiem, arī tulkotāju un tulku, studentu, lingvistu un visu citu iesaistīto profesiju pārstāvju vēlmes kaut ko mainīt un iedziļināties problēmā.

Tas, ka tulkotāju un tulku profesionālajā darbība ir vērojamas problēmas, kas cieši saistītas ar dzimumneitrālas izteiksmes pārvešanu latviešu valodā, ir acīmredzams. To pierāda arī 13. jautājumā sniegtās atbildes, gandrīz puse (47 %) uzskata, ka vadlīnijas tulkotājiem un tulkiem dzimumneitrālas valodas aspektā būtu noderīgas viņu ikdienas darbā, tātad pagaidām ne visi un ne vienmēr spēj atveidot dažādas valodas vienības no vienas valodas otrā. Šajā gadījumā zaudētāji ir ne tikai iepriekš pieminētās *LGBTQ+* kopienas pārstāvji un citas minoritātes, bet gan Latvijas sabiedrība kopumā.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

Avoti

1. Anča, G., Meļņika, I. (2021). Handbook of Easy Languages in Europe. *Easy Language in Latvia*. Berlin: Frank & Timme GmbH. 315. lpp.
2. Baltiņš, M. (2018). Ar dzimumu apzīmēšanu saistītie termini: teorētiskie apsvērumi un ieteikumi praksē. *Dzimte un tulkošana*. Novikova, I. (sast.). Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 62. lpp.
3. Bendiks, H. et al. (1972–1996). *Latviešu literārās valodas vārdnīca: 8 sējumos*. Rīga: Zinātne. Pieejams: www.tezaurs.lv/llvv
4. Brinton, Laurel J., Brinton, Donna M. (2010). *The Linguistic Structure of Modern English*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamin Publishing Company.
5. Carroll, B.J. (1956). *Language Thought & Reality. Selected Writings of Benjamin Lee Whorf*. Cambridge, Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology.
6. Collins, W. (1990). *English Grammar*. London: William Collins Sons & Co. Ltd.
7. Corbett, G. (2003) *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
8. Corbett, G. Number of Genders. (2013). *The World Atlas of Language Structures Online*. Dryer, M.S., Haspelmath, M. (eds.) Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. Pieejams: <https://wals.info/chapter/30>
9. Endzelīns, J., Mīlenbahs, K. (1907). *Latviešu gramatika*. Rīga: Zihmaņa apgāds.
10. Farcasiu, M.A., Gherhes, V., Simon, S., Dejica-Cartis, D., Cadariu, L., Kilyeni, A. (2023). Easy-to-Read: Evolution and Perspectives—A Bibliometric Analysis of Research, 1978–2021. *Int. J. Environ. Res. Public Health*. Pieejams: <https://www.mdpi.com/1660-4601/20/4/3359>
11. Farley, F.E., Kittredge, G.L. (2014). *An Advanced English Grammar with Exercises*. [eBook 45814]. Pieejams: <https://www.gutenberg.org/files/45814/45814-h/45814-h.htm>
12. Foundalis, E.H. (2002). *Evolution of Gender in Indo-European Languages*. Indiana University, Center for Research on Concepts and Cognition, Bloomington USA. Pieejams: <https://www.foundalis.com/res/EvolutionOfGender.pdf>
13. Freimane, I. (1993). *Valodas kultūra teorētiskā skatījumā*. Rīga: Zvaigzne.
14. Huddleston, R. and Pullum G., K. (2002). *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
15. Jakiela, P., Ozier, O. (2018). *Gendered Language*. World Bank Group: Development Economics. Development Research Group. Pieejams: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/405621528167411253/pdf/WPS8464.pdf>
16. Kalme, V., Smiltņiece, G. (2001). *Latviešu literārās valodas vārdarināšana un morfoloģija. Lokāmās vārdšķiras*. Liepāja: LiePA.
17. Kalnača, A. (2000). Opozīcija dzīvs / nedzīvs mūsdienu latviešu valodā. *Linguistica Lettica VI*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 178.–187. lpp.
18. Kastro, O. (2018). No seksisma brīvs tulkojums un sociālās pārmaiņas: dzimtes aspekti tulkošanā. *Dzimte un tulkošana*. Novikova, I. (sast.). Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 99.–107. lpp.
19. Nītiņa, D. (2015). Īpašības vārds (adjektīvs) un adjektīvisks divdabis. *Latviešu valodas gramatika*. Auziņa, I., Breņķe, I., Grigorjevs, J., Indričāne, I., Ivulāne, B., Kalnača, A., Lauze, L., Lokmane, I., Markus, D., Nītiņa, D., Smiltņiece, G., Valkovska, B., Vulāne, A. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 370.–412. lpp.
20. Nītiņa, D. (2015). Vietniekvārds (pronomens). *Latviešu valodas gramatika*. Auziņa, I., Breņķe, I., Grigorjevs, J., Indričāne, I., Ivulāne, B., Kalnača, A., Lauze, L., Lokmane,

- I., Markus, D., Nītiņa, D., Smiltņiece, G., Valkovska, B., Vulāne, A. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 428.–455. lpp.
21. Paegle, Dz. (2003). *Latviešu literārās valodas morfoloģija: I daļa*. Rīga: Zinātne.
  22. Polinska, V., Liepa., D. (2022). *Vieglā valoda: rokasgrāmata*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
  23. Skujiņa, V. (2007). *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts.
  24. Smiltņiece, G. (2013). Lietvārds (substantīvs). *Latviešu valodas gramatika*. Nītiņa, D., Grigorjevs, J. (red.). Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 324.–369. lpp.
  25. Smiltņiece, G. (2015). Skaitļa vārds (numerālis). *Latviešu valodas gramatika*. Auziņa, I., Breņķe, I., Grigorjevs, J., Indričāne, I., Ivulāne, B., Kalnača, A., Lauze, L., Lokmane, I., Markus, D., Nītiņa, D., Smiltņiece, G., Valkovska, B., Vulāne, A. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 413.–427. lpp.
  26. Special Eurobarometer 493. (2019). *Discrimination in the European Union. Latvia*.
  27. Strelēvica-Ošiņa, D. (2008). Kam ir dzimte? Kam pieder dzimte? *Dzīves lingvistika. Veltījumskrājums profesoram Jānim Valmanim*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 223.–235. lpp.
  28. Veisbergs, A. (1999). Dzimtes kategorija latviešu vārdnīcās. *Linguistica Lettica 5*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts.
  29. Veisbergs, A. (2018). Dzimtes jautājums valodā un tulkojumā. *Dzimte un tulkošana*. Novikova, I. (sast.). Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 19.–31. lpp.

Materiāli internetā

1. *Ae/Aer Description*. [skatīts 2023. g. 29. apr.]. Pieejams: <https://pronoun.fandom.com/wiki/Ae/Aer#:~:text=Ae%2Faer%20neopronouns%20is%20a,of%20gender%20identity%20or%20expression>
2. [Aizliegtais panēmiens. Operācija „Ne mans dzimums”](https://ltv.lsm.lv/lv/raksts/10.10.2022-aiqliegtais-panemiens-operacija-ne-mans-dzimums.id274164). [skatīts 2023. g. 1. febr.]. Pieejams: <https://ltv.lsm.lv/lv/raksts/10.10.2022-aiqliegtais-panemiens-operacija-ne-mans-dzimums.id274164>
3. [Anča, G. \(2001\). *Tiesības saprast izlasīto*](https://providus.lv/raksti/tiesibas-saprast-izlasito/). [skatīts 2023. g. 15. maij.]. Pieejams: <https://providus.lv/raksti/tiesibas-saprast-izlasito/>
4. Aseksualitāte. [skatīts 2023. g. 29. maij.]. Pieejams: <https://tezaurs.lv/aseksualit%C4%81te>
5. Baltiņš, M., Rūmņiece, I. [skatīts 2023. g. 18. mart.]. *Par lietvārda mērs sieviešu dzimtes formu*. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2017/20.10>
6. Blevins, K.R. [skatīts 2023. g. 28. apr.]. *Defining: Neopronouns*. Retrieved September 19, 2018. Pieejams: <https://intercultural.uncg.edu/wp-content/uploads/Neopronouns-Explained-UNCG-Intercultural-Engagement.pdf>
7. Centre for Inclusive Design. [skatīts 2023. g. 28. febr.]. *Easy English versus Plain English*. Pieejams: https://centreforinclusivedesign.org.au/wp-content/uploads/2020/04/Easy-English-vs-Plain-English_accessible.pdf
8. Cisgender. [2023. g. 29. maij.]. Pieejams: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/cisgender#:~:text=What%20does%20'cisgender'%20mean%3F,identified%20as%20having%20at%20birth>
9. *Co/Cos Description*. [skatīts 2023. g. 30. mart.]. Pieejams: <https://pronoun.fandom.com/wiki/Co/Cos>
10. Eiropas Komisija. (2021). *Savienība, kurā valda līdztiesība: Stratēģiju attiecībā uz personu ar invaliditāti tiesībām 2021–2030*. [skatīts 2023. g. 21. febr.]. Pieejams: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1484&langId=lv>

11. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2016/2102. [skatīts 2023. g. 21. mart.]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex:32016L2102>
12. Eiropas Savienības Padome Ģenerālsēkretariāts. (2018). *Iekļaujoša komunikācija. Iekļaujoša komunikācija Padomes Ģenerālsēkretariātā*. [skatīts 2023. g. 27. febr.] Pieejams: https://www.consilium.europa.eu/media/35433/lv_brochure-inclusive-communication-in-the-gsc.pdf
13. European Parliament. (2018). *Gender-Neutral Language in the European Parliament*. [skatīts 2023. g. 31. maij.] Pieejams: https://www.europarl.europa.eu/cms-data/151780/GNL_Guidelines_EN.pdf
14. Finnish grammar. [skatīts 2023. g. 22. maij.]. Pieejams: https://en.wikipedia.org/wiki/Finnish_grammar#:~:text=The%20Finnish%20language%20does%20not,articles%2C%20neither%20definite%20nor%20indefinite
15. Flesch Reading Ease and the Flesch Kincaid Grade Level. [skatīts 2023. g. 28. febr.]. Pieejams: <https://readable.com/readability/flesch-reading-ease-flesch-kincaid-grade-level/>
16. *French dictionary sparks debate with non-binary 'iel' pronoun*. (2021). [skatīts 2023. g. 21. maij.] Pieejams: <https://www.reuters.com/world/french-dictionary-sparks-debate-with-non-binary-iel-pronoun-2021-11-17/>
17. History of People First. [skatīts 2023. g. 28. febr.]. Pieejams: <https://peoplefirstwv.org/old-front/history-of-people-first/>
18. How many pronouns are in the english language? [skatīts 2023. g. 5. mart.]. Pieejams: <https://homework.study.com/explanation/how-many-pronouns-are-in-the-english-language.html>
19. Inclusion Europe. *Informācija visiem: Eiropas standarti viegli lasāmas un saprotamas informācijas veidošanai*. [skatīts 2023. g. 1. mart.] Pieejams: https://www.inclusion-europe.eu/wp-content/uploads/2017/06/LV_Information_for_all-1.pdf
20. Interseksualitāte. [skatīts 2023. g. 29. maij.] Pieejams: <https://tezaurs.lv/interseksualit%C4%81te>
21. Kas ir vieglā valoda? [skatīts 2023. g. 31. maij.]. Pieejams: <https://www.vieglavaloda.lv/lv/par-mums>
22. *LGBT Linguistics*. [skatīts 2023. g. 20. maij.]. Pieejams: https://en.wikipedia.org/wiki/LGBT_linguistics
23. Liāna Langa: kā latviešu valodā vajadzētu saukt nebināras personas. [skatīts 2023. g. 20. febr.]. Pieejams: <https://www.la.lv/vis-nebus-uz-ilgu-laiku-ka-marrisms>
24. Linguistic Society of America. *Guidelines for Inclusive Language*. (2016). [skatīts 2023. g. 1. mart.]. Pieejams: https://www.linguisticsociety.org/sites/default/files/Inclusive_Lg_Guidelines.pdf
25. *List of Countries by English speaking population*. [skatīts 2023. g. 28. febr.]. Pieejams: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_English-speaking_population
26. List of popular pronouns. [skatīts 2023. g. 18. maij.]. Pieejams: <https://en.pronouns.page/pronouns>
27. *No need to 'iel': why France is so angry about a gender-neutral pronoun*. (2021). [skatīts 2023. g. 20. mart.]. Pieejams: <https://theconversation.com/no-need-to-iel-why-france-is-so-angry-about-a-gender-neutral-pronoun-173304>
28. *Pasaules un valodas robežas*. [skatīts 2023. g. 31. maij.]. Pieejams: <https://www.rigaslaiks.lv/zurnals/pasaules-un-valodas-robez-as-1634>
29. Raudsepa, I. (2021). *They, hen, hān...viš? Nebinārā dzimte latviešu valodā*. [skatīts 2023. g. 15. febr.]. Pieejams: <https://www.punctummagazine.lv/2021/04/21/they-hen-han-vis-nebinara-dzimte-latviesu-valoda/>

30. *The Guide to LGBTQ Acronyms: Is it LGBT or LGBTQ+ or LGBTQIA+*. (2022). [skatīts 2023. g. 20. maij.]. Pieejams: <https://thecentercv.org/blog/the-guide-to-lgbtq-acronyms-is-it-lgbt-or-lgbtq-or-lgbtqia/>
31. They. Pronoun. [skatīts 2023. g. 10. maij.]. Pieejams: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/they>
32. They. Pronoun. [skatīts 2023. g. 10. maij.]. Pieejams: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/they#:~:text=%3A%20those%20ones%20%3A%20those%20people%2C%20animals%2C%20or%20things>
33. United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities. (2006). [skatīts 2023. g. 15. maij.]. Pieejams: https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convention_accessible_pdf.pdf
34. Veckalne, A. Pieturzīmes. (2021). *Iekļaujošā un vieglā valoda Latvijā: saruna ar Diti Liepu un Guntu Anču*. [skatīts 2023. g. 20. febr.]. Pieejams: <https://www.youtube.com/watch?v=5IMK0RJcNyU>
35. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. *Pieklūstamība*. [skatīts 2023. g. 20. mart.]. Pieejams: <https://pieklustamiba.varam.gov.lv/>
36. What is a pronoun? [skatīts 2023. g. 10. maij.]. Pieejams: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/pronoun#:~:text=What%20is%20a%20pronoun%3F,need%20to%20be%20named%20specifically>
37. What is plain language? [skatīts 2023. g. 15. maij.]. Pieejams: <https://www.plainlanguage.gov/about/definitions/>